

بازار فارکس و بورس در حقوق تجارت داخلی و بین المللی

مجتبی جلیل^۱، مرتضی صادقی ده صحرای^{۲*}

^۱گروه حقوق، واحد بروجن، دانشگاه آزاد اسلامی، بروجن، ایران

^۲عضو هیئت علمی، گروه حقوق، واحد شهرکرد، دانشگاه آزاد اسلامی، شهرکرد، ایران

چکیده

بازار فارکس که بازار خرید و فروش ارزهای معتبر است یک بازار خارج از بورس خوانده می‌شود زیرا این بازار فاقد سازمان مرکزی برای تنظیم سفارشات است یا به عبارت دیگر بازار فارکس غیرمتمرکز است و تعیین دقیق حجم معاملات تجاری این بازار که از طریق سرویس‌های کارگزاری الکترونیکی انجام می‌شود، امکان پذیر نیست؛ اما در مقابل بازار سهام به دلیل داشتن بازار متمرکز و از طریق کمک به انتقال وجوه از بخش مالی به بخش واقعی اقتصاد دارای آثار سازنده‌ای بر اقتصاد یک کشور است. معاملات در این بازار به شکل مبادله ارز با ارز دیگر یا ارز با نفت، طلا و فلزات با ارزش دیگر صورت می‌گیرد. ارزهای بین المللی برطبق نرخهای شناور خرید و فروش می‌شوند. برعکس بازارهای سهام، که مکان فیزیکی مشخصی دارند بازار فارکس یک بازار بین بانکی می‌باشد که در حقیقت، معاملات بین طرفین از طریق تلفن یا شبکه اینترنتی هدایت و کنترل می‌شود. در خصوص ماهیت و آثار معاملات در بازار فارکس و بازار سهام اختلاف نظر وجود دارد اما می‌توان گفت بیع نمی‌باشد و بیشتر با عقد معاوضه و دلالی و ... هم خوانی دارد هر چند که به صورت مطلق نمی‌توان گفت معاوضه یا دلالی می‌باشد.

واژه‌های کلیدی: بورس، فارکس، سود، حقوق، بازار

۱- مقدمه

بازار فارکس که بازار خرید و فروش ارزهای معتبر است یک بازار خارج از بورس خوانده می‌شود زیرا این بازار فاقد سازمان مرکزی برای تنظیم سفارشات است و یک بازار غیر متمرکز است. بازار فارکس بزرگ‌ترین و شناورترین بازار جهان است و این بازار تاکنون عرصه فعالیت بزرگ‌ترین مؤسسات اقتصادی، همچون بانک‌های مرکزی، تعاونی‌های جهانی و ... بوده است. دلیل افزایش استقبال از این بازار حجم نقدینگی در گردش این بازار می‌باشد. در واقع این بازار این امکان را برای افراد عادی یا همان سفته بازان فراهم می‌نماید که در فاصله زمانی بسیار کوتاهی سرمایه خود را به دو برابر یا بیشتر افزایش دهند. البته نباید این نکته را از یاد برد که اگر با علم این کار آشنا نباشید به همان میزانی که امکان افزایش سرمایه وجود دارد، امکان از بین رفتن تمام سرمایه نیز هست. لذا با توجه به جهانی بودن این بازار و عدم توجه کافی به آن در مقررات حقوقی ایران بررسی رژیم حقوقی معاملات فارکس و تطبیق آن با مقررات بازار سهام و بورس ضرورت و اهمیت دارد. مساله مورد بحث ما در این نگارش این است که تفاوت و تشابه فارکس و بورس از منظر قوانین حاکم کدام است که به نظر می‌رسد بازار فارکس به دلیل هزینه پایین، امکان معامله در بازار نزولی و صعودی، احتمال کم تغییر قیمت و معامله به صورت ۲۴ ساعته و با اعتبار اهرمی بالاتر نسبت به بازده سهام که سود کمتری را نصیب معامله‌گران می‌کند یا ساعات کاری محدودی دارد یا حق کمیسیون می‌پردازد از اهمیت بیشتری برخوردار است. تبیین تاریخچه بازارهای فارکس و بازار سهام و نقش آنها در تجارت داخلی و خارجی از اهداف ماست که به آن خواهیم پرداخت.

۲- کلیات و تعاریف

-فارکس

کلمه فارکس به معنای مبادلات و داد و ستد خارجی است. فارکس علاوه بر این نام با نام‌های دیگری همچون retail forex یا spot fx یا spot و fx نیز شناخته می‌شود (نظری‌نژاد، ۱۳۸۶: ۱۸). نظر به اینکه فعالیت اولیه این بازار منحصر به تبادل ارزهای خارجی (ارز کشورهای مختلف) بود بدین صورت نامگذاری شد اما با گسترش و پیشرفت بازار عناصر دیگری به موضوع مبادلات این بازار افزوده شد. ساده‌ترین تعریف برای این سیستم «تبدیل یک ارز به ارز دیگر است» که حجمی از این تبادلات به منظور خرید و فروش کالا یا خدمات شرکت‌ها یا دولت‌ها، هزینه‌های سفر و خرید جهانگردان یا سرمایه‌گذاری اشخاص یا بنگاهها در کشور مورد استفاده ارز قرار می‌گیرد. البته بیشترین حجم تبادلاتی ارز با هدف کسب سود از تفاضل قیمت خرید و فروش انجام می‌گیرد.

-بازارهای مالی^۱

دارایی‌های مالی از سوی گروهی عرضه و از سوی عده‌ای دیگر تقاضا می‌شود لذا عرضه کنندگان و تقاضا کنندگان به مکانی به نام بازار مالی برای مبادله نیاز دارند. مکانی که به مبادله کنندگان اجازه می‌دهد با توجه به نیاز خود به عرضه یا تقاضای دارایی‌های مالی اقدام کنند (مرادی، ۱۳۹۱: ۴۴).

- تعریف بازار

در بیانی جامع بازار به شبکه‌ای از روابط فی مابین مبادله کنندگان و یا تمرکز سازمان یافته عرضه و تقاضای کالاها و خدمات معین گفته می‌شود. منظور از تمرکز سازمان یافته، اجتماع خریداران و فروشندگان در یک مرکز و محل معین نبوده بلکه ایجاد رابطه بین آنها به وسایل مختلف مدنظر می‌باشد (ریاضی، بی تا، ۱۳۹۲: ۳۴).

- بازار سهام: نهادی است که در آن سهام و برگه‌های سهام معامله می‌شوند. رایج‌ترین مکان برای معامله سهام بازار مبادلات سهام است این مکان از لحاظ فیزیکی جایی است که سهامداران گرد هم جمع می‌شوند از جمله بازارهای سهام می‌توان به بورس توکیو، لندن و نیویورک اشاره کرد.

^۱ Financial market

-بازار مبادلات ارزی: این بازار، بازار جهانی خرید و فروش ارز می‌باشد. Forex در واقع از دو کلمه Foreign Exchange به معنای تبادل ارز تشکیل شده است و بزرگترین بازار مالی دنیاست. البته در این پژوهش تلاش می‌شود بیشتر به جزئیات بازار فارکس پرداخته شده و بازار مذکور در کنار بازارهای مالی نظیر بازار سهام مورد بررسی قرار گیرد.

-بازار خارج از بورس: بازار خارج از بورس بازاری است که تمام معاملات ثانویه اوراق بهادار موجود که در محل بورس انجام نمی‌شود در این بازار صورت گیرد. این تعریف یک تعریف عام از بازار خارج از بورس است اما در معنای خاص، بازار خارج از بورس بازاری متشکل از دلالان کارگزاران اوراق بهادار است که غالباً مذاکرات مربوط به معاملات به صورت تلفنی انجام می‌شود و شایان ذکر است که در مفهوم اخیر بازار خارج از بورس در ایران وجود ندارد اما در مفهوم عام آن شرکت‌ها و سازمان‌های منتشر کننده اوراق بهادار (سهام و اوراق مشارکت) که در بورس پذیرفته نشده‌اند به منظور ایجاد نقدشوندگی برای ابزارهای خود، بازارهای ثانویه ایجاد کرده‌اند.

-سرمایه گذاری^۱

سرمایه گذاری عبارت است از هرگونه فدا کردن ارزشی در حال حاضر به امید به دست آوردن ارزشی در زمان آینده. به عبارتی سرمایه گذاری در حال حاضر ارزشی را فدا می‌کند تا در قبال آن در آینده ارزش خاصی که مورد نظرش است بدست آورد مثل پرداخت وجهی بابت خرید سهام به امید بدست آوردن سودهای مشخص در آینده.

۳- تاریخچه فارکس

قبل از جنگ جهانی اول بانک‌های مرکزی هر کشور پول خود را بر حسب مقدار معینی طلا تعریف می‌کردند و ملزم به خرید و فروش هر مقدار طلا با نرخ تعیین شده بودند؛ اما ذخایر طلای کشورها محدود بود بنابراین پول کاغذی پا به میدان گذاشت عرضه و رونق پول کاغذی تورم و بی ثباتی سیاسی را به دنبال داشت بنابراین نظارت‌های ارزی را می‌طلبید. در جولای ۱۹۴۴ جنگ جهانی دوم پایان یافت در همین سال در آمریکا در هتلی به نام برتون وودز با حضور نمایندگان ۴۵ کشور کنفرانسی تشکیل گردید که بر اساس نتایج جلسه مقرر گردید بانک جهانی به دلیل بی ثباتی اقتصادی بین المللی اقدام به تعیین نرخ ثابت برابری ارزها نماید و از طرف دیگر دلار آمریکا به عنوان رابط سایر ارزها با طلا تعیین شد؛ اما این امر تا سال ۱۹۷۱ بیشتر دوام نیاورد و بنابر دلایل متعدد (از جمله انتظار کاهش یا تضعیف ارزش دلار آمریکا در مواجهه با کسری تراز پرداخت در اوایل ۱۹۷۱ که باعث فروپاشی نظام برتون وودز بود) قیمت ثابت متقابل ارزها که تنها بواسطه سیاست دولتها تنظیم می‌شد با توجه به عرضه و تقاضای بازار به صورت شناور شکل گرفت. در قبال این سیاست جدید بانک‌ها که ماهیتاً درگیر جریان پولی و ارزی هستند، با هدف مدیریت و تأمین منابع ارزی خود، جریان بین بانکی را بوجود آوردند تا بواسطه آن ارزیابی را که فکر می‌کردند در آینده ارزش بیشتری خواهد داشت را تهیه و متقابلاً آنها را که فکر می‌کردند ارزش خود را از دست خواهند داد بفروشند از این زمان جریان تبادل ارزهای forex شکل گرفت. فارکس این بازار شناور بین بانکی مجموعه ایست که در آن مبلغ مشخصی از پول بر اساس ارز رایج یک کشور به ارز رایج کشور دیگر با نرخ برابری مشخص و توافق شده و در تاریخ معین توسط تعدادی معامله گر مبادله می‌شود. این نرخ تبدلی همانند سایر بازارها تنها بر اساس عرضه و تقاضا شکل می‌گیرد تبدلی که هر دو طرف با آن موافق هستند. (فریبرزی، ۱۳۸۹: ۶۰). و اما در کشور ما در سال ۱۳۸۰ نخستین شرکت فعال در فارکس در خیابان خالد اسلامبولی و با یک دفتر وسیع و تعداد زیادی کارمند شروع به کار کرد با توجه به حجم بالای فعالیت این شرکت و وعده‌های فراوان سود دهی و همین طور نو بودن و جذابیت این موضوع، مشتریان فراوانی جذب این شرکت شدند. بعد از مدتی و با متضرر شدن عده‌ای از هموطنان این شرکت بر چیده شد اما با توجه به نحوه عمل و اینکه قراردادهای یک جانبه بسته شده بود و عدم شناخت افراد از این فعالیت همه فکر می‌کردند در بازار بین المللی متضرر شده‌اند در این خصوص هیچ پرونده قضایی تشکیل نشد.

^۱Investment

در مرحله دوم برخی بازماندگان این شرکت تصمیم به ادامه این فعالیت گرفتند. این گروه شامل کارمندان، شاگردان آموزش دیده و برخی سرمایه گذاران متضرر بودند که اکنون تلاش می‌کردند با ادامه فعالیت و آموزش و جذب سرمایه‌های دیگران درآمدی کسب کنند. در این مرحله چند شرکت بوجود آوردند. در این میان برخی شرکت‌ها اقدام به تبلیغات گسترده و همه جانبه کردند. یکی از این شرکت‌ها در صفحات داخلی یک روزنامه اقتصادی هر روز به طور کامل مطالبی را منتشر می‌کرد که این حجم تبلیغات کم سابقه بوده و هست. در این دوره خلأهای قانونی و عدم شناخت عامه مردم از این فعالیت موجب یک تازی این شرکت‌ها شده بود. در نهایت با چندین اطلاعیه که از جانب بانک مرکزی در سال ۸۳ به مردم هشدار می‌داد این دوره به پایان رسید.

در دوره سوم شاگردان این شرکت‌ها و کارمندان جدا شده و سرمایه گذاران متضرر، شرکت‌های جدیدی ایجاد و اقدام به جذب سرمایه‌های مردم کردند. این دوران، دوران ایجاد شرکت‌های جدید به صورت قارچی بود. این دوره مصادف است با بالا گرفتن حجم عملیات شرکت‌های هرمی و بخصوص گلدکوئست و مطرح شدن مسائلی چون تجارت الکترونیک و بازاریابی شبکه‌ای و سوء استفاده از این نامها. در این دوره در برخی مقاطع فارکس زیر سایه هرمی‌ها مخفی می‌شود برخی اوقات هرمی‌ها از همین نام جعلی هم سوء استفاده می‌کنند و این خود به مطرح شدن فارکس کمک می‌کند.

دوره آخر، دوره یک تا یک و نیم سال اخیر است. در دوره‌های اخیر فارکس از حضور هرمی‌ها سود برد. در حالی که به زمان انهدام و ضربه زدن، از این موقعیت در سایه بودن استفاده کرد و ضمن برائت از هرمی‌ها به تصور خود از برخورد گریخت. این دوره را باید دوره بلوغ این موجود ناخلف دانست. شکل کار بسیار به روز و پیشرفته است. شرکت‌های فراوانی با عناوین دهان پر کن فعالیت می‌کنند و صاحب‌های تلویزیونی و همینطور روزنامه‌ها، شرکت در نمایشگاه‌های مختلف، برگزاری سمینار و کلاس‌های مختلف در دانشگاه‌ها و پارک فناوری، مجوز از فنی حرفه‌ای و ... (پانیران، بر گرفته از سایت www.tabnak.ir).

۴- تاریخچه بورس

پیدایش بورس در دنیا با دو پدیده دیگر یکی پیدایش شرکت‌های سهامی با مسئولیت محدود و دیگری پیدایش شرکت‌های سهامی عام بسیار مرتبط بود (پیشداد، ۱۳۸۵: ۱۰). واژه بورس (bourse) به معنای کیف پول از نام خانوادگی شخصی به نام واندنر بورس اخذ شده که در اوایل قرن پانزدهم در شهر بروژ در بلژیک زیست می‌کرد و صرافان شهر در مقابل خانه او گرد می‌آمدند و به داد و ستد پول و کالا می‌پرداختند. نام او بعدها به کلیه اماکنی اطلاق شد که محل داد و ستد پول و کالا و اسناد مالی و تجاری بوده است. نخستین بورس اوراق بهادار جهان در سال ۱۴۶۰ میلادی در شهر Anvers بلژیک که موقعیت تجاری قابل ملاحظه‌ای داشت به عنوان اولین بازار متشکل سرمایه دنیا بوجود آمده است. اولین بورس معتبر دنیا، در اوایل قرن هفدهم در شهر آمستردام تشکیل شد و کمپانی معروف هند شرقی سهام خود را در آن عرضه کرد. رشد بورس سهام و جا افتادن آن در عملیات تجاری و اقتصادی با انقلاب صنعتی اروپا و شکوفایی اقتصادی تازه متحول شده آن قاره از کشاورزی به صنعتی همراه بوده است.

دومین بورس معتبر دنیا، بورس لندن بود که از سال ۱۸۰۱ میلادی با انتشار ۴۰۰۰ سهم پنجاه پوندی به ارزش ۲۰۰ هزار پوند و با عضویت ۵۰۰ نفر افتتاح شد و آغاز به کار کرد. به هر حال پیدایش اولین بورس اوراق بهادار را می‌توان به تشکیل آن در انگلستان فرانسه و هلند در قرن ۱۸ نسبت داد (لاری سمنانی، ۱۳۸۹: ۱۲۲). و در ادامه بحث پیشینه بورس در ایران باید گفت فکر اصلی ایجاد بورس اوراق بهادار در ایران، به سال ۱۳۱۵ بر می‌گردد. در این سال یک کارشناس هلندی و یک کارشناس بلژیکی به منظور بررسی و اقدام در مورد تهیه و تنظیم مقررات قانونی ناظر بر فعالیت بورس اوراق بهادار به ایران آمدند اما مطالعات آن دو با آغاز جنگ بین الملل دوم متوقف گردید پس از کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲، مجدداً در سال ۱۳۳۳، مأموریت تشکیل بورس اوراق بهادار به اتاق بازرگانی و صنایع و معادن، بانک مرکزی و وزارت بازرگانی وقت محول گردید (دوانی، ۱۳۸۱: ۳۵). به دنبال تحولات اقتصادی و اجتماعی دهه ۱۳۴۰ و با توجه به ارتباط گسترده سیاسی و اقتصادی ایران آن دوره با نظام اقتصادی غرب بورس ایران به عنوان یکی از ابزارهای استراتژی وابستگی به غرب متولد شد در سال ۱۳۴۵ قانون و مقررات

تشکیل بورس اوراق بهادار تهیه و لایحه مربوط به مجلس شورای ملی ارسال گردید و در اردیبهشت ماه سال ۱۳۴۶ تصویب گردید (بیشداد، ۱۳۸۵: ۱۲). در واقع شرایط فرهنگی و سنتی و قدرت انگیزه‌های سوداگری در افراد، در شروع معرفی بورس اوراق بهادار به جامعه به نحوی بود که کمتر سرمایه‌گذاری قبول خطر می‌کرد و تقریباً ۲ سال به طول انجامید تا قانون تأسیس بورس اوراق بهادار مصوب اردیبهشت ۱۳۴۶ به فعالیت در آمد و سپس بورس تهران تأسیس گردید.

۵- ماهیت و اوصاف بازار فارکس

از دیدگاه اقتصادی، بازار ارز به یک مکان مشخص اطلاق نمی‌شود بلکه یک شبکه جهانی و الکترونیکی از بانک‌ها، صراف‌ها و واسطه‌ها است که با روش ارتباطات الکترونیک با یکدیگر مرتبط بوده و به انجام انواع عملیات پولی و ارزی به ویژه تبدیل پول‌های مختلف به یکدیگر می‌پردازند. شرکت‌ها و مؤسسات مالی و تجاری معمولاً برای تبدیل پول‌ها به جای مراجعه مستقیم به بازار به بانک‌های خود مراجعه می‌کنند. بازار فارکس کاملاً یک بازار نوسان‌گیری است و در آن هیچ گونه تبادل فیزیکی ارزها صورت نمی‌گیرد. در واقع موضوع فارکس پیش‌بینی نوسانات ارزها نسبت به هم می‌باشد. در این بازار یک ارز را توسط ارز دیگری می‌توان معامله کرد. زمانی که ارزش ارزی در حال افزایش است آن ارز را باید خریداری کرد و هنگامی که ارزش آن کاهش یافت باید به فروش آن ارز پرداخت این معامله می‌تواند بر عکس نیز انجام شود.

مطالعات و تحقیقات اخیر انگلیس نشان می‌دهد که ۶۴ ارز تجارت خارجی برای کسب سود، از تفاضل قیمت خرید و فروش انجام می‌شود (آریایی، ۱۳۹۰: ۱۳ و ۱۴). دلیل اصلی وجود بازار فارکس تسهیل در تبادل یک ارز به ارز دیگر برای شرکت‌های چند ملیتی است که به طور مداوم نیاز دارند که ارزها را معامله کنند. ارزها در واقع منعکس‌کننده وضع اقتصادی کشورها نیز هستند (رفیعی، ۱۳۹۴: ۴).

طبیعت بازار این است که تمایل به انحصاری بودن دارد یعنی به طور مثال یک نهاد می‌تواند بازار را کنترل کند به همین خاطر قیمت‌ها به سادگی می‌توانند در جهت منافع آن نهاد یا موسسه تغییر کند. معامله در بازار فارکس غیر متمرکز است یعنی در بازار فارکس در هر زمان تنها یک قیمت برای یک ارز وجود ندارد چرا که دیلرهای مختلف مظنه‌های مختلف ارائه می‌دهند. با وجودی که بازار فارکس غیر متمرکز است اما هرج و مرج در آن حاکم نیست. شرکت‌کنندگان در بازار فارکس می‌توانند در یک ساز و کار نردبانی سازمان داده شوند. بازار فارکس ۲۴ ساعت طی پنج روز هفته فعال است و هر کس می‌تواند به اقتضای وقت خود در هر ساعتی به معامله در این بازار بپردازد. هر کجا که اینترنت در دسترس باشد می‌توان نسبت به معامله در فارکس اقدام نمود در صورت در دسترس بودن سرویس اینترنت بی‌سیم می‌توان در پارک معامله کرد و حتی امکان تحلیل تکنیکال و معامله روی گوشی موبایل در کشورهایی که خدمات اینترنت موبایلی ارائه می‌کنند، وجود دارد. و در بحث عدم وجود قوانین محدودکننده در بازار فارکس باید گفت قوانین محدودکننده بازارهای مالی دنیا در بازار فارکس یافت نمی‌شود. بواسطه ساختار عدم تمرکز گرابی بازار فارکس این قوانین محدودکننده برداشته شده است و تریدرها قادرند در طی ۲۴ ساعت یک شبانه روز بدون هیچ محدودیتی معاملات خود را انجام دهند (محمدی، ۱۳۸۸: ۴۷).

یک معامله در فارکس می‌تواند به صلاحدید معامله‌گر از قبل برای زمان خاصی تعیین شود به این ترتیب هر کس می‌تواند برای فعالیت‌ها و معاملات آینده خود از قبل برنامه ریزی داشته باشد این از ویژگی‌های انعطاف‌پذیری قوانین سیستم معاملاتی می‌باشد (نظری‌نژاد، ۱۳۸۶: ۷۴). در صورتی که فرد پیش‌بینی خاصی در این زمینه داشته باشد می‌تواند با گذاردن فرمان (دستور) بر سیستم معاملاتی، خرید یا فروش خود را انجام داده و لزوماً حضور شخص در بازار در لحظه انجام معامله ضروری نیست (آریایی، ۱۳۹۰: ۲۰).

از دیگر جذابیت‌های این بازار هزینه‌های پایین است. در بازار سهام تریدرها باید اسپرد یا کمسیون یا هر دو آنها را بپردازد که با استفاده از بروکرهای آنلاین، میزان این کمسیون بالغ بر ۲۰ دلار در هر تریدر می‌باشد که با یک پوزیشن (معامله) یکصد دلاری میزان این کمسیون بالغ بر ۱۲۰ دلار هزینه در بر دارد. در صورتی که آنلاین بودن بازار فارکس هزینه‌های مبادله و دستمزدهای اتاق پایاپای و هزینه‌های ناشی از حضور واسطه‌ها را تا حد بسیار زیادی پایین آورده است علاوه بر اینکه تریدرها

بخاطر ۲۴ ساعته بودن و نقد شوندهی بالای فارکس هم در ساعات شبانه و هم در روز اسپردهای بسیار نزدیک و رقابتی می‌پردازند. همچنین در بازار فارکس با داشتن مقدار حداقل ۲۰۰۰ دلار آمریکا (این میزان با توجه به کارگزاری‌های مختلف، امکانات مختلف فرق می‌کند) و داشتن کامپیوتر و خط اینترنتی مناسب می‌توانید در هر لحظه که مایل باشید به خرید و فروش اینترنتی بپردازید.

شرکت در کلاس‌های آموزشی و انجام معامله به صورت مجازی و تبحر یافتن در آنها تنها پیش شرط علمی لازم برای ورود به این بازار است هر کس با هر زمینه شغلی و تخصصی امکان تجارت در این بازار را داراست آشنایی با کامپیوتر و اینترنت و زبان انگلیسی ضروری نیست اما تسلط داشتن در هر کدام طبیعتاً مفید و مکمل است. تکیه گاه اصلی بازار فارکس، تجارت بین المللی است. شرکت‌های بسیاری از کشورهای مختلف، صادرات کالا را به اقصی نقاط جهان به عهده دارند که از این رهگذر مبلغی به عنوان سود به دست می‌آورند. میلیاردها دلار روزانه برای تسهیل تجارت معامله می‌شود. زمان بندی این معاملات ارزی می‌تواند تأثیر دراماتیکی بر روی ترازنامه یک شرکت داشته باشد.

۶- ماهیت و اوصاف بازار سهام

بورس از نظر اصطلاح اقتصادی نوعی بازار دادوستد و یا نوعی سیستم خرید و فروش اطلاق می‌شود که در آن اسناد و اوراق مالی، پول‌های کشورهای مختلف، طلا، کالاهای پایه‌ای و امثال آن مبادله می‌شوند بنابراین گفته می‌شود بورس اوراق بهادار، بورس ارز، بورس اسناد، بورس طلا، بورس نفت، بورس اتومبیل، بورس مسکن و ... از موضوعات مورد معامله در بورس می‌باشد. انگیزه اصلی بورس بازان از انجام معاملات و خرید و فروش دارایی‌های گوناگون تحصیل سود است. بورس بازان ممکن است کالایی را بخرند که به آن نیازی ندارند و فقط به دلیل اینکه پیش بینی می‌کنند قیمت آن در آینده افزایش یابد آن را می‌خرند ممکن است کالایی را که به واقع به آن نیاز دارند بفروشند فقط به این دلیل که قیمت آن در آینده کاهش خواهد یافت. بورس بازان ممکن است با انجام معاملات صوری، پخش شایعات و تبانی با یکدیگر و احتکار، بر قیمت بازار تأثیر گذاشته و آن را به نفع خود تغییر دهند از این رو همواره مقرراتی جهت کنترل بورس بازان و جلوگیری از فعالیت آنها برای تغییر مصنوعی قیمت‌ها در کشورهای گوناگون وضع شده است (جهان‌خوانی، ۱۳۹۳: ۱۱۷-۱۳۴). سرمایه گذاران علاوه بر اینکه به دنبال کسب سود هستند در انتخاب نوع سرمایه گذاری نیز به دنبال جایی می‌گردند که سود بیشتری بدهد، مورد اطمینان و قانونی باشند، هر زمان که بخواهند بتوانند از وضعیت سرمایه گذاری خود مطلع شوند، هر وقت که بخواهند بتوانند سرمایه‌های خود را نقد کنند و ... برخی نیز علاوه بر این معیارهای متعالی‌تری دارند؛ مثلاً به دنبال سرمایه گذاری در کاری هستند که علاوه بر خودشان جامعه نیز از آن بهره مند شود؛ مثلاً ایجاد اشتغال بکند و ... بورس از جمله مراکزی است که جمیع این ویژگی‌ها را داراست. پس سرمایه گذاری در بورس نه تنها برای سرمایه گذاران و سرمایه پذیران سودمند است بلکه برای کل جامعه نیز فواید قابل توجهی دارد.

۷- شرایط و آثار معاملات فارکس

انجام معامله در بازار فارکس مانند هر عقد دیگری نیازمند شرایطی جهت صحیح واقع شدن آن می‌باشد. بر اساس ماده ۱۹۰ قانون مدنی برای صحت هر معامله شرایط ذیل اساسی است:

- ۱- قصد طرفین و رضای آنها
- ۲- اهلیت طرفین
- ۳- معین بودن موضوع مورد معامله
- ۴- مشروعیت جهت معامله

بیشتر معاملات فارکس اولاً با توجه به شرایط معامله ثانیاً مطابقت عنوانی این معامله با تعریف لغوی اصطلاحی معاوضه در سایر نظام‌های حقوقی و ثالثاً تطابق با شرایط معاوضه در حقوق ایران از نظر حقوقی عقد معاوضه می‌باشد.

معاوضه یکی از عقود معین است که در قانون مدنی به آن اشاره شده است به طور کلی معاوضه تابع شرایط کلی سایر قراردادهاست مفاد ماده ۱۹۰ قانون مدنی در آن لازم الرعایه می‌باشد در این عقد نیز طرفین باید اراده جدی و سالم داشته باشند؛ متعاملین باید اهلیت تملک و تصرف را دارا باشند وقوع قرارداد منوط به وجود موضوع معین است و تبنانی برای رسیدن به هدف نامشروع را قانون بی اثر می‌داند.

۱- قصد طرفین و رضای آنها

انجام دادن کار ارادی مستلزم آن است که شخص در آغاز آن را تصور کند سپس درباره سود و زیان کار به اندیشه بپردازد تا از میان دواعی گوناگون یکی را به طور قاطع برگزیند و مشتاق به انجام آن شود این شوق که اراده نامیده می‌شود، به خواستن یا طلب منتهی می‌شود.

در برخی نظام‌های حقوقی اراده را تجزیه نمی‌کنند و قصد و رضا را پیوسته و همراه می‌دانند اما در حقوق ایران همانگونه که در بند اول ماده ۱۹۰ قانون مدنی مشاهده می‌شود، تجزیه اراده به قصد انشا و رضایت درونی به انجام معامله پذیرفته شده است و هر کدام تأثیر به خصوصی بر سرنوشت معامله ایجاد می‌کنند به طوری که فقدان قصد موجب بطلان معامله می‌باشد اما عیب اراد معامله را غیرنافذ می‌سازد.

ورود به معاملات فارکس تابع تشریفات خاص می‌باشد وقتی که شخص با کارگزار فارکس ارتباط برقرار کرده و درخواست افتتاح حساب می‌نماید بدین معنی است که با آگاهی از شرایط معامله و علم کافی اقدام به این کار نموده و منتظر فرصت مناسبی است که با توجه به شرایط و تحلیل اقتصادی وارد بازار شده و اقدام به انجام معامله نماید لذا انجام معامله در این بازار که با انجام تشریفات خاص صورت می‌گیرد بیانگر قصد شخص به انجام معامله است.

۲- اهلیت طرفین

طبق ماده ۲۱۰ قانون مدنی متعاملین باید برای معامله اهلیت داشته باشند. اهلیت صلاحیتی است که شخص برای دارا شدن و اجرای حق دارد اهلیت بر دو نوع است: اهلیت تمتع، صلاحیتی است که شخص به موجب آن می‌تواند از حقوق خصوصی بهره مند باشد و صاحب حق و تکلیف شود، اهلیت تصرف: صلاحیت اجرای حقی است که به موجب قانون به کسی داده شده است (کاتوزیان، ۱۳۸۳: ۱۰۶). در هر یک از نظام‌های حقوقی، قانونگذار سنی را به عنوان سن قانونی معرفی نموده که رسیدن به آن سن اماره اهلیت (اهلیت تصرف) در شخص محسوب می‌شود بدین معنی که اشخاص با رسیدن به سن قانونی اهل محسوب می‌شوند مگر اینکه خلاف آن ثابت شود. در بسیاری از کشورها سن ۱۸ سالگی بعنوان سن قانونی معتبر می‌باشد و به دلیل پیروی اکثریت نظام‌های حقوقی از این نظریه و بین المللی بودن بازار فارکس، سن معتبر برای ورود به این بازار نیز ۱۸ سالگی قرار داده شده است. کارگزار فارکس جهت افتتاح حساب معاملاتی هر شخص یک کپی از گذرنامه شخص از وی دریافت می‌کند از آنجا که گذرنامه یک سند هویتی معتبر می‌باشد نه تنها سن شخص از اطلاعات مندرج در آن احراز می‌شود به کارگزار این امکان را می‌دهد که به ثبت دقیق اطلاعات هویتی متقاضی بپردازد و مانع هرگونه سوء استفاده احتمالی از حساب فرد و درآمد وی گردد.

۳- معین بودن موضوع مورد معامله

معاوضه همان طور که از نام آن به ذهن متبادر می‌شود در زمره عقود معاوضی و از نظر اقتصادی جزء عقود مغایه می‌باشد یعنی نه تنها متعاملین در نظر دارند در برابر مالی که از دارایی آنها خارج می‌شود مال دیگری به دست آورند بلکه برابری ارزش اقتصادی اموال مورد معامله نیز مورد توجه آنها قرار دارد. تعیین موضوع معامله که در قانون مدنی در زمره شرایط اساسی صحت معاملات قرار دارد از این جهت حائز اهمیت است که به انگیزه سودجویی افراد پاسخ می‌دهد و در صورت عدم تعیین معامله به دلیل غرری بودن باطل می‌باشد.

در صفحه اطلاعات نرم افزار معاملاتی فارکس که هر کارگزار در اختیار معامله گران قرار می‌دهد موضوعات قابل معامله در بازار و همچنین نرخ لحظه‌ای آن قرارداد شده است در صفحه مربوط به معامله نیز مشخص معامله گر موضوع معامله را از فهرستی

که پیش روی او قرار داده شده است انتخاب نموده و وارد معامله می‌شود. ملاحظه می‌شود که تعیین موضوع معامله در این بازار به خوبی مدنظر قرار گرفته و شخص با علم و اطلاع کافی اقدام به انجام معامله می‌نماید.

۴- مشروعیت جهت معامله

جهت معامله دلایلی است که هر یک از دو طرف را به انجام دادن معامله برانگیخته است (کاتوزیان، ۱۳۸۳: ۱۳۷). برای مثال جهت خرید خانه ممکن است سکونت، اجاره دادن، فروش مجدد یا بخشیدن باشد ماده ۲۱۷ قانون مدنی مقرر نموده: «در معامله لازم نیست که جهت آن تصریح شود ولی اگر تصریح شده باشد باید مشروع باشد والا معامله باطل است» قانون مدنی از آن جهت مشروعیت جهت عنوان شده در ضمن انعقاد عقد را ملاک قرار داده که نیت‌های پنهانی نتواند به درستی عقد خللی وارد آورد و سرنوشت عقد متزلزل نباشد. از سوی دیگر عقد رابطه‌ای دو طرفی و محصول اراده مشترک است پس مواردی که در این اراده مشترک نقش داشته می‌تواند در سرنوشت آن تأثیرگذار باشد.

طبیعت معاملات فارکس به گونه‌ای است که طرفین معامله هیچ گاه رو در روی یکدیگر قرار نمی‌گیرند. معاملات به صورت غیابی و قرارداد الحاقی است که از طرف بانک‌های عامل عرضه می‌شود و معامله گران به آن می‌پیوندند لذا با توجه به شرایط حاکم بر معامله امکان ورود انگیزه‌های فردی (اعم از مشروع یا نامشروع) به این قصد مشترک موجود نبوده و خللی از این جهت به معامله وارد نمی‌آید.

۵- مشروعیت معاملات فارکس

پس از بحث در خصوص شرایط اساسی صحت معاملات نکته دیگر که بسیار حائز اهمیت می‌باشد مشروعیت معاملات است آیا معاملات فارکس از دیدگاه شرع مقدس اسلام مجاز بوده یا خیر؟ موضوع معاملات در بازار بین المللی فارکس، کالا و ارز می‌باشد. معامله کالا از آنجا که اولاً موضوع بسیاری از عقود معین مصرح در قانون قرار می‌گیرد ثانیاً به حکم ماده ۱۰ قانون مدنی و احترام به اصل آزادی قراردادهای، قراردادهای خصوصی نسبت به کسانی که آنرا منعقد نموده‌اند در صورتی که مخالف صریح قانون نباشد نافذ است، خالی از اشکال می‌باشد هرچند که در قالب عقود شناخته شده نباشد و قانون آنرا به رسمیت نشناسد.

۸- بحث و نتیجه گیری

بازار ارز عموماً به مجموعه‌ای از مؤسسات بین المللی گفته می‌شود که به مبادله ارز می‌پردازند و اغلب واژه فارکس برای اشاره به این بازار بکار می‌رود. با اینکه معاملات در بازار مبادلات ارزی به صورت تلفنی صورت می‌گیرد اما در سال‌های اخیر بخش‌هایی از بازار مبادلات ارزی به سرعت به معاملات الکترونیک روی آورده‌اند به طوری که امروزه شاهد بکارگیری این فناوری در بازار فارکس هستیم. از بررسی نهادهای حقوقی مشابه فارکس این نتیجه حاصل می‌شود که در بازار فارکس معامله جدیدی صورت نمی‌گیرد بلکه همان عملیاتی که در گذشته در غالب بورس و صرافی انجام می‌شده و در سیستم حقوقی ما پذیرفته شده است اکنون تنها با شیوه‌ای جدید در بازار مجازی فارکس صورت می‌گیرد. نکته حائز اهمیت در این تحقیق بررسی جنبه‌های حقوقی این شیوه نوین از مبادلات کالا و ارز می‌باشد. اگر چه در اصطلاح عرف این مبادلات بیع نامیده می‌شوند اما بنا بر دلایلی نمی‌توان این قبیل معاملات را بیع نامید چرا که در این بازار عوضین معامله به طور فیزیکی موجود نبوده و معاملات به صورت اعتباری و در فضای مجازی انجام می‌شود و راه حل خروج از این بن بست تمسک به عقد معاوضه می‌باشد که علیرغم دارا بودن قابلیت‌های عقد بیع محدودیتی در خصوص موضوع معاملات در آن موجود نبوده و محمل قانونی مناسبی جهت معرفی شیوه نوین مبادلات کالا و ارز می‌باشد.

در این بازار (بازار فارکس) قرارداد دیگری نیز با عنوان زمینه معاملات ضروری است و آن قرارداد با کارگزار می‌باشد کارگزار در حقیقت واسطه متعاملین می‌باشد و با ارائه نرم افزار و اطلاعات مربوط به بازار روند معامله را تسهیل می‌کند با توجه به مطابقت فعالیت کارگزار فارکس با مفاهیم لغوی و حقوقی دلال، این نتیجه حاصل می‌شود که کارگزار در حقیقت دلال است که عملیات وی در نظام حقوقی ما به رسمیت شناخته شده است. مسئله مهم دیگر در بررسی این شیوه از معاملات بحث جواز معاملات از

نظر شرع و قانون می‌باشد همانطور که پیش‌تر ذکر شده معاملات فارکس معاملات جدیدی نمی‌باشد بلکه تنها شیوه نوینی از مبادلات است و با توجه به عدم مغایرت معاملات بورس و صرافی که در حقیقت حالت اولیه مبادلات کالا و ارز می‌باشد با موازین شرعی و قانونی منعی جهت انجام این معاملات متصور نیست.

منابع

۱. آریایی، آناهیتا. (۱۳۹۰). فارکس تحلیل تکنیکال، چاپ ناقوس، جلد اول.
۲. پیشداد، محمد. (۱۳۹۳). بورس آئینه اقتصاد کارا، آشنایی با نحوه سرمایه گذاری در بازار بورس، نشر تهران، نورسان.
۳. جهان خوانی، علی. (۱۳۹۳). مدیریت مالی، جلد اول، انتشارات سمت.
۴. دوانی، غلامحسین. (۱۳۸۱). بورس، سهام و نحوه قیمت گذاری سهام، نشر نخستین.
۵. رفیعی، داریوش. (۱۳۹۴). بازارهای ارز خارجی، انتشارات ترمه، چاپ اول.
۶. ریاضی، حامد، ملکی، مصطفی. (۱۳۹۲). مبانی مدیریت سرمایه گذاری مالی، نشر سایه گستر. چاپ اول.
۷. فریبرز، الهام، فریبرز، رضا. (۱۳۸۸). تجارت الکترونیک و برنامه نویسی در بورس فارکس، نشر فارق، تهران.
۸. کاتوزیان، ناصر. (۱۳۸۳). حقوق مدنی معاملات معوض، عقود تملیکی، جلد اول، انتشارات شرکت سهامی انتشار.
۹. لاری سمنانی، بهروز، سماواتیان، اکرم. (۱۳۸۹). تجارت و بورس الکترونیک مبانی و کاربردها، انتشارات فرانما، چاپ اول.
۱۰. محمدی، علی. (۱۳۸۸). آشنایی با بازارهای بین المللی مبادلات ارز فارکس، نشر آراد، چاپ اول.
۱۱. مرادی، مهدی، کیوانفر، محمد. (۱۳۹۱). سرمایه گذاری در بورس اوراق بهادار، انتشارات مرنديز.
۱۲. نظری نژاد، محمد، نظری نژاد، بهمن. (۱۳۸۶). مرجع کامل فارکس، جلد ۱، انتشارات ترانه.

Forex and Stock Market in domestic and international trade law

Mojtaba Jalil¹, Morteza Sadeghi Deh Dahraei^{2*}

1- Department of Law, Borujen Branch, Islamic Azad University, Borujen, Iran
2. Department of Law, Shahr-e-kord Branch, Islamic Azad University, Shahr-e-kord, Iran

Abstract

The forex market, is a market for buying and selling valid currencies, and called an out-of-stock market because it lacks the central organization for regulating orders or, in other words, is a decentralized forex market, and precisely quantifying the trading volume of this market through electronic brokerage services. Becomes impossible, but against the stock market, due to having a centralized market, and through the help of transferring funds from the financial sector to the real sector of the economy, has a formidable effect on the economy of a country. Transactions in this market take the form of exchanging currency with another currency or currency with oil, gold and other valuable metals. International currencies are traded according to floating rates. In contrast to stock markets that have a certain physical location, the forex market is an interbank market, which in fact, deals between parties are controlled and controlled by telephone or internet network. There are disagreements about the nature and effects of trades in the forex market and the stock market, but it can be said that it is not negotiable, and it is more in common with the swap, dealership, etc., although it can not be said that it is a swap or broker.

Keywords: stock exchange, forex, profit, rights, market
